

שיעור ב: "לא תחנם" (חלק א)

Session #2: "One Thing God Has Spoken, Two Things I Have Heard" (part 1)

(1) דברים ז, א-ד

כִּי יִבְיֹאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אָמַרְתָּ בְּאִשְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ וְנִשְׁלַח גֹּזִים-רַבִּים מִפְּנֶיךָ הַחֲתִי וְהַגְרָגְשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גֹזִים רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָּ וְנִתְּנָם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרָם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא-תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תַחֲנֵם וְלֹא תִתְּחַנֵּן בָּם בְּתֶלֶל לֹא-תִתֵּן לִבְנֹו וּבִתּוֹ לֹא-תִקַּח לְבָנָךְ כִּי-יִסִּיר אֶת-בְּנֶךָ מֵאִחֶיךָ וְעִבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אֶף-ה' בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מִהָרָ:

(2) דברים יד, כא

לֹא תֹאכְלוּ כָל-נְבִלָה לִגְר אֲשֶׁר-בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנָהּ וְאָכְלָהּ אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אֲתָהּ לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלָב אָמוֹ:

(3) דברים ז, טז

וְאָכַלְתָּ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-תַחֲנוֹם עֵינֶיךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ:

(4) שמות כג, לא-לג

וְשָׁתִי אֶת-גְּבֻלְךָ מִיַּם-סוּף וְעַד-יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד-הַנָּהָר כִּי אוֹתָן בִּידְכֶם אֶת יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ וְגֵרֶשְׁתֶּמוּ מִפְּנֶיךָ לֹא-תִכְרֹת לָהֶם וְלֹא-אֱלֹהֵיהֶם בְּרִית לֹא יִשְׁבּוּ בָאָרֶץ פֶּן-יַחֲטִיאוּ אוֹתָךְ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ:

(5) תוספתא עבודה זרה ג-ה

לעולם מלין את העובד כוכבים לשם גר ועובד כוכבים לא ימול את ישראל מפני שחשודין על הנפשות דברי ר' מ וחק"א עובד כוכבים מל את ישראל בזמן שאחרים עומדין על גביו בינו לבינו אסור מפני שחשודין על הנפשות. ישראל מל את הכותי וכותי לא ימול את ישראל מפני שהן מלין לשם הר גריזים דברי ר' יהודה אמר לו ר' יוסי היכן מצינו מילה בתורה שאינה לשם ברית אלא ימול לשם הר גריזים עד שתצא נפשו ומוכרין להם ונותנין להם מתנת חנם במה דברים אמורים בזמן שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה שוכן או אוהבו הרי זה מותר שאינו אלא כמוכרו לו. כתוב אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם אם ללמד על הברית הרי ברית אמור אלא למה נאמר לא תחנם מלמד שאין נותנין להם מתנת חנם.

(6) מדרש תנאים לדברים יד:כא

לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבִלָה לִגְר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנָהּ וְאָכְלָהּ אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי

אין לי אלא לגר בנתינה ולגוי במכירה

לגר במכירה מנין ת"ל תתננה או [מכר

לגוי בנתינה מנין ת"ל תתננה ואכלה או מכר] לנכרי

נמצאת אומר אחד הגר ואחד הגוי בין במכירה ובין בנתינה

דברי ר' מאיר:

ר' יהודה אומר

הדברים ככתבן לגר בנתינה וגוי במכירה:

(7) משנה כתב יד קאופמן עבודה זרה א:טז

אין משפירין להם בתים לארץ יש', ואין צורך לומר שדות; ובסוריה, משפירין בתים, אבל לא שדות. ובחוצ לארץ, מוכרין בתים ומשפירין שדות. דב' ר' מאיר.
 ר' יוסה אר': אף בארץ יש', משפירין להם בתים, ובסוריה, מוכרין בתים ומשפירין שדות, ובחוצ לארץ מוכרין אלו ואלו.
 אף במקום שאמרו להשפיר, לא לבית דירה אמרו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, שג': לא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו, שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא.
 בכל מקום, לא ישפיר לו את המרחץ, מפני שהיא נקראת על שמו.

(8) פירוש המשנה לרמב"ם עבודה זרה א:ח

יסוד אסור דברים אלו אמרו יתעלה "לא תחנם", ובא בקבלה לא תתן להם חניה בקרקע, לפי שזה נכלל בכלל לא תחנם.

(9) ירושלמי עבודה זרה א:ט

"אין משפירין להם בתים כול" – רבי זעירה בשם רבי יוסי בן חנינה רבי אבא רבי חייה בשם רבי יוחנן לא תחנם – לא תתן להם חן, לא תחנם – לא תתן להם מתנת חנם, לא תחנם – לא תתן להם חנייה בארץ.
 והתנינן רבי יוסי אומר אף בארץ ישראל משפירין להם בתים?
 בית אין מצוי להתברך מתוכו, שדה מצוי להתברך מתוכו.
 הורי רבי יוסי בירבי בון שאסור להשפיר להם קבורה בארץ ישראל, על שם לא תתן להם חנייה בארץ.
 לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם – והתני מעשה ברבן גמליאל שהיה מהלך בדרך וראה קלוסקין אחת מושלכת בדרך. אמר לטבי עבדו: טול לך קלוסקין זו. ראה גוי אחד בא כנגדו, אמר לו: מבגיי, טול לך קלוסקין זו. רץ אחרי רבי אילעאי, אמר לו: מה שמך? אמר לו: מבגיי. ומאיין אתה? אמר לו: מן העיירות שלבווגנין. ומפיד הוא רבן גמליאל ממיך? אמר לו: לא. כיון רבן גמליאל ברוח הקודש. ולמדנו ממנו שלשה דברים: למדנו שאין מעבירין על האוכלין, ושחמיצו שלנכרי מותר לאחר הפסח מיד, ושהולכין אחר רוב עוברי דרכים. רבי יעקב בר זבדי בשם רבי אבהו הדא דתימר בראשונה, אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים.

(10) ירושלמי עבודה זרה א:ט

"לא תחנם לא תתן להם חן" – והתני מעשה ברבן גמליאל שהיה מטייל בחר הבית וראה אשה אחת גויה ובירך עליה. וכי דרכו שלרבן גמליאל להביט בנשים? אלא דרך עקמומית היתה כגון אהין פסוורוס, שהביט בה שלא בטובתו ובירך עליה. ולא כן אמר רבי זעירה בשם רבי יוסי בן חנינה רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן לא תחנם לא תתן עליהם חן? מה אמר – אבסקנטה,

לא אמר אלא ברוך שפך לו בריות נאות בעולמו,

שכן ראה אפילו חמור נאה או גמל נאה סוס נאה אומר ברוך שפך לו בריות נאות בעולמו.

(11) עבודה זרה יט ע"ב – כ ע"א

מנהגי מילי?

אמר רבי יוסי בר חנינא דאמר קרא לא תחנם **לא תתן להם חן** לא תתן להם חן. **לא תתן להם חן**.

אם כן לימא קרא לא תחנם מאי לא תחנם שמע מינה תרתי.

ואפתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא **לא תתן להם מתנת של חנם** אם כן לימא קרא לא תחנם מאי לא תחנם שמע מינה כוליה. **תנא נמי הכי**

לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע

דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן

דבר אחר לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם.

ומתנת חנם גופה תנאי היא דתנא

לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי

אין לי אלא לגר בנתינה ולגוי במכירה

לגר במכירה מנין תלמוד לומר תתננה או מכור.

לגוי בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי

נמצא אתה אומר אחד גר ואחד גוי בין בנתינה בין במכירה דברי רבי מאיר

רבי יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתינה ולגוי במכירה.

שפיר קאמר רבי מאיר

ורבי יהודה אמר לך

אי סלקא דעתך כדקאמר רבי מאיר

לכתוב רחמנא תתננה ואכלה ומכור **או** למה לי שמע מינה לדברים ככתבן הוא דאיתא.

ורבי מאיר ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דגוי

ורבי יהודה כיון דגר אתה מצווה להחיותו וגוי אי אתה מצווה להחיותו להקדים לא צריך קרא.

דבר אחר לא תחנם **לא תתן להם חן**. מסייע ליה לרב דאמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה גויה זו.

מיתבי מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שהיה על גבי מעלה בהר הבית

וראה גויה אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה'

ואף רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע

רק שחק ובכה

רק שהיתה באה מטיפה סרוחה

שחק דעתידה דמגירא ונסיב לה

בכה דהאי שופרא בלי עפרא.

ורב אדוניי הוא דקא מודה דאמר מר הרואה בריות טובות אומר ברוך שפכה ברא בעולמו.

(12) ר"י מלוגיל עבודה זרה כ"א

לא תתן להם [חנייה] בקרקע. מדלא כתיב לא תחונם בשרק, ללמדנו בא דקרינן לא (תחונם) [תחנם], לשון חניית קרקע. לא תתן להם חן. (בפשוטה) [כפשוטה], דיש אם למקרא, דקרי' לא תחונם בשרק, היינו לשון (חנייה) [חנייה], והיינו חן, שלא יאמר להם כמה נאה גוי זה. לא תתן להם מתנת חנם. דיש אם למסורת, שאין בו וא"ו, ואפשר שנעשה ממנו תחנם, בחרק תחת, לשון חנם.

(13) ריטב"א עבודה זרה כ"א

גמרא גירסת רש"י ז"ל אם כן לימא קרא לא תחונם – פירוש בוי"ו דהשתא משמע לשון חן ולא לשון חנייה ובאידך אמרינן לימא קרא לא תחנים פי' ב"וד דמשמע לשון חנם ולא לשון חנייה הילכך כתב לא תחנם חסר וי"ו וי"וד דמשמע כולו ובכי הא דכ"ע דרשינן מקרא ומסורת כיון דלא סתרי אהדדי ולא הוי אלא גלוי מילתא בעלמא ויש גירסאות אחרות וזאת הנכונה ואוקימנא להא מתני דאסור מתנות חנם מלא תחנם כרבי יהודה דדריש לה מנבלה וקשה תרי קראי למה לי ויש לומר דאי לא קרא דנבלה לא הוה דרשינן לא תחנם למתנת חנם אלא לאידך דרשינן הילכך איצטריך קרא דנבלה ואי מקרא דנבלה לחוד לא הוה ביה אזהרה להכי כתב לא תחנם ללאו.

(14) תוספות ר' אלחנן עבודה זרה כ"א

א"כ לימא קרא לא תחנים – בוי"ד אי אית לחן ולחנם ומדכתב לא תחנם ש"מ כולו, וא"ת אימא דאתא לחן ולחנייה ולא לחנם, וי"ל א"כ לימא קרא לא תחנם חירק ורפא, להכי קרי לא תחנם ודגש דמשמע נמי חנם. וא"ת אימא דאתא לחנייה ולחנם ולא לחן, וי"ל א"כ נקרא לא תחנים רפא דמשמע חנם ומשמע גם חנייה מדלא קרי דגש, מ"ר. וא"ת דאמאי לא דריש ליה בתלתא גוונא ושביק פשטא דקרא דהוי לשון חנייה ורחמים כמו לא תחוס עינך עליהם, וי"ל דהוה בכלל לשון חן לכך לא הוצרך לפרשו:

(15) רש"י דברים ז':ב'

לא תחנם – לא תתן להם חן, אסור לאדם לומר: כמה נאה גוי זה.
דבר אחר: לא תתן להם חנייה בארץ.

(16) ר' בחיי דברים ז':ב'

ולא תחנם – מלה זו דרשוהו רז"ל על פנים רבים, מלשון חן ומלשון חנייה ומלשון חנם, מלבד פשוטו שהוא לשון חנייה, כאלו אמר לא תחון אותם, והוא שדרשו במסכת ע"ז לא תחנם לא תתן להם חן, אסור לו לאדם שיאמר כמה נאה גוי זה, שנאמר לא תחנם קרי ביה לא תחנם, החי"ת בחיר"ק. ועוד דרשו בו לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, שאסור למכור להם קרקע בארץ ישראל, שזה יהיה סבה שיתישבו שם והתורה אמרה (שמות כ"ג:ל"ג) לא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך לי, קרי ביה לא תחנם, הת"ו בפת"ח והחי"ת בשו"א ופת"ח. ועוד דרשו בו לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם, קרי ביה לא תחנם החי"ת בפת"ח והנ"ן בדגש. ולמדנו מכאן כמה גדול כח התורה שהיא נדרשת לכמה טעמים עד שאפילו תיבה אחת היא מתפרשת לכמה ענינים לפי הנקוד, ובהתנווע הנקוד תתנווע התיבה, כי האותיות הן הגוף והנקוד הוא הנפש, וכן אמרו דמין נקודתא באתותא דאורייתא דמשה כנשמתא דחיי בגופא דאינש, וידוע כי אין לגוף תנועה בלתי הנפש, ובהתנווע הנפש יתנווע הגוף לכל פנים ולכל צד, כן הנקודה באותיות התורה בהשתנות הנקוד ישתנה הענין, ולכך היה הענין מוכרח בספר תורה שיהיה בלתי מנוקד כדי שתתפרש התורה לכמה פנים מבלתי כוונת הפסוק, ומכאן יתבאר לך כח השם הגדול באותיותיו כי ישתנה ענינו לפי השתנות נקודו, וכבר כתבתי מזה בפסוק (במדבר י"א:ט"ו) ואם ככה את עושה לי, וזה מבואר לכל משכיל

(17) ר' יוסף אבן כספי דברים ז':ב'

ולא תחונם – { כמו } לא תחוס עינך עליהם (דברים ז':ט"ז)

(18) ר' דוד צבי הופמן דברים ז':ב'

ולא תחנם – בשמות כ"ג:ל"ג כתוב: "לא ישבו בארץ". בהתאם לזה מפרשת ברייתא אחת בעבודה זרה כ'. ולא תחנם כמו ולא תחנם (ת' פתוחה), כלומר, שאסור למכור להם קרקעות (לא תתן להם חנייה בקרקע). פשוטו של מקרא נראה שהוא כמבואר להלן כ':ט"ז

(19) נצי"ב דברים ז':ב'

ולא תחנם: גם כן על הנשאים ועל שאר עובדי עבודת כוכבים בארץ ישראל. נמצא מקרא זה מתחלק לשלוש מצוות: "החרם" – קאי רק על מי שנלחמים עמם, "לא תכרות ברית" – עם הנשאים משבע אומות, "ולא תחנם" – קאי על כל עובדי כוכבים שבארץ ישראל.

(20) רמב"ם עבודה זרה וחוקות הגוים י

- א. אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה כדי שנעשה עמהם שלום ונניח אותם לעבדה, שנאמר לא תכרות להם ברית, אלא יחזרו מעבודתה או יהרגו. **ואסור לרחם עליהם**, שנאמר ולא תחנם. לפיכך אם ראה גוי עובד עבודה זרה אובד או טובע בנהר, לא יעלנו, ראהו לקוח למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לדחפו לבור, וכיוצא בזה, אסור, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה:
- במה דברים אמורים, בגוי, אבל מוסרי ישראל, והמינים, והאפיקורוסין, מצוה לאבדן ביד ולהורידן עד באר שחת, מפני שהן מצרין לישראל ומסירין את העם מאחרי יי, כישוע הנצרי ותלמידיו, וצדוק וביתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב:
- ב. מיכן אתה למד שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה אפילו בשכר. ואם היה מתירא מהן, או שהיה חושש משום איבה, מרפא בשכר, אבל בחנם אסור. וגר תושב, הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו בחנם:
- ג. אין מוכרין להן בתים ושדות בארץ ישראל. ובסוריא מוכרין להן בתים, אבל לא שדות. ומשכירין להם בתים בארץ ישראל, ובלבד שלא יעשה שכונה, ואין שכונה פחותה משלשה, ואין משכירין להם שדות. ובסוריא משכירין להם שדות. ומפני מה החמירו בשדה, מפני שיש בה שתים, מפקיעה מן המעשרות, ונותן להם חנייה בקרקע:
- ומותר למכור להם בתים ושדות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצינו.
- ד. אף במקום שהתירו להשכיר, לא לבית דירה התירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, אבל משכיר להן בתים לעשותן אוצר. ואין מוכרין להם פירות ותבואה וכיוצא בהן במחובר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקוץ, או מוכר לו על מנת לקוץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להן, משום שנאמר ולא תחנם, **לא תתן להם חנייה בקרקע**, **שאם לא יהיה להן קרקע, ישיבתן עראי היא**:
- וכן, אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר, כמה נאה גוי זה בצורתו, קל וחומר שספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהן, שנאמר ולא תחנם, **לא יהיה להם חן בעיניך**, **מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים**:
- ואסור ליתן להן מתנות חנם**, אבל נותן הוא לגר תושב, שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, במכירה, לא בנתינה:
- ה. מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופיאה, מפני דרכי שלום. ושואלין בשלומן, ואפילו ביום אידם, מפני דרכי שלום. ואין כופלין להם שלום לעולם. ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו ליתן לו שלום. מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה וכובד ראש:
- ו. אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד עבודה זרה בינינו, אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום לסחורה, לא יעבור בארצינו עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר לא ישבו בארץ, אפילו לפי שעה. ואם קיבל עליו שבע מצות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג, אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד:

(21) ירמיהו כג, כה-כט

שָׁמַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר-אָמְרוּ הַנְּבִיאִים הַנְּבִיאִים בְּשֵׁמִי שֶׁקֹּד לֵאמֹר חֲלֹמְתִי חֲלֹמְתִי: עַד-מָתִי הִישׁ בָּלֵב הַנְּבִיאִים נְבִיאֵי הַשָּׁקֶד וְנְבִיאֵי תְרֻמַּת לֶבֶם: הַחֲשֹׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת-עַמִּי שְׁמִי בַחֲלוּמֹתָם אֲשֶׁר יִסְפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ כְּאִשֶּׁר שִׁכְחוּ אֲבוֹתָם אֶת-שְׁמִי בַבַּעַל: הַנְּבִיאֵי אֲשֶׁר-אֵתוּ חֲלוֹם יִסְפֹּד חֲלוֹם וְאֲשֶׁר דִּבְּרִי אֵתוּ יִדְבֹּר דִּבְרֵי אֱמֶת מִה-לִּתְּבֹן אֶת-הַדָּבָר נֶאֱסָדָה: **הֲלוֹא כֹה דִבְרִי כָּאִשׁ נֶאֱסָדָה וְכַפְּטִישׁ יַפְצִץ סֶלַע:**

(22) ירושלמי נדרים ג:ב

שָׂאִי וְשָׂקֶד שְׁנֵיהֶם נֶאֱמְרוּ בְּדִיבּוּר אֶחָד, מֵה שָׂאִי אֵיפֹשֶׁר לָפָה לֹמֵר וְלֹא לְאֹזֶן לְשִׁמוֹעַ. זְכוּר וְשִׁמוֹר שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ, מֵה שָׂאִי אֵיפֹשֶׁר לָפָה לֹמֵר וְלֹא לְאֹזֶן לְשִׁמוֹעַ. מִחֲלָלִיָּה מוֹת יוֹמֶת וְשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים נֶאֱמְרוּ בְּדִיבּוּר אֶחָד, מֵה שָׂאִי אֵיפֹשֶׁר לָפָה לֹמֵר וְלֹא לְאֹזֶן לְשִׁמוֹעַ. עֲרוֹת אֶשֶׁת אַחִיךָ לֹא תִגְלֶה: יִבְמָה יָבוֹא עָלֶיךָ שְׁנֵיהֶן נֶאֱמְרוּ בְּדִיבּוּר אֶחָד. וְלֹא תִסּוּב נְחֻלָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמָּטָה לְמָטָה אַחֵר: וְכָל בֵּית יִזְרְשֶׁת נְחֻלָּה שְׁנֵיהֶן בְּדִיבּוּר אֶחָד. גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ: לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנִי שְׁנֵיהֶן בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: אַחַת דִּיבֵר אֱלֹהִים שְׁתֵּים זֹו שָׁמַעְתִּי. וְכָתִיב: הֲלוֹא כֹה דִבְרִי כָּאִשׁ נֶאֱסָדָה וְכַפְּטִישׁ יַפְצִץ סֶלַע.

(23) שבת פח ע"ב

א"ר יוחנן מאי דכתיב ה' יתן אומר המבשרות צבא רב כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות תני דבי ר' ישמעאל וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות

(24) סוכה נב ע"ב

תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש
אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ
אם אבן הוא נימוח דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתוב אבנים שחקו מים
אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע.

(25) תענית ד ע"א

ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה'
ואמר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנא' וכפטיש יפוצץ סלע.

(26) סנהדרין לד ע"א

מנהני מילי אמר אביי דאמר קרא אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים **מקרא אחד יוצא לכמה טעמים**
ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות
דבי ר' ישמעאל תנא וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים.